

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jaromíra Jirsy a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Šámala (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti stěžovatele **J. G.**, zastoupeného JUDr. Alenou Beranovou, advokátkou, sídlem Andělská 300, Kutná Hora, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. června 2022 č. j. 11 Co 117/2022-143 a usnesení Okresního soudu v Lounech ze dne 4. května 2022 č. j. 10 C 335/2021-131, za účasti **Krajského soudu v Ústí nad Labem** a **Okresního soudu v Lounech**, jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. června 2022 č. j. 11 Co 117/2022-143 v části, ve které byl změněn výrok II. usnesení Okresního soudu v Lounech ze dne 4. května 2022 č. j. 10 C 335/2021-131, a výrokem II. usnesení Okresního soudu v Lounech ze dne 4. května 2022 č. j. 10 C 335/2021-131 bylo porušeno právo stěžovatele na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. června 2022 č. j. 11 Co 117/2022-143 se v části, ve které byl změněn výrok II. usnesení Okresního soudu v Lounech ze dne 4. května 2022 č. j. 10 C 335/2021-131, a výrok II. usnesení Okresního soudu v Lounech ze dne 4. května 2022 č. j. 10 C 335/2021-131 se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena základní práva zakotvená v čl. 4 a čl. 96 odst. 1 Ústavy, v čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 a 3, a dále v čl. 37 odst. 2 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 6 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že trvá na ústním jednání před Ústavním soudem.

3. Z ústavní stížnosti, z napadených rozhodnutí a z vyžádaného spisu, vedeného u Okresního soudu v Lounech (dále jen „okresní soud“) se podává, že okresní soud napadeným usnesením zrušil usnesení okresního soudu ze dne 24. 11. 2021 č. j. 10 C 335/2021-38 ve výroku II., kterým byl stěžovateli jako žalobci ustanoven zástupcem JUDr. Jaroslav Trkovský, advokát, sídlem Mírové náměstí 124, Louny, a současně JUDr. Jaroslava Trkovského zprostil funkce zástupce stěžovatele (výrok I.). Okresní soud současně ustanovil stěžovateli k ochraně jeho zájmů pro předmětné řízení zástupcem Mgr. Ing. Michala Bureše, advokáta, sídlem Nová 244, Lenešice (výrok II.). Okresní soud na základě zjištěných skutečností dospěl k závěru, že podmínky stanovené v § 20 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o advokacii“), jsou splněny, neboť došlo k narušení nezbytné důvěry mezi ustanoveným zástupcem a stěžovatelem, a proto žádosti JUDr. Jaroslava Trkovského vyhověl a zrušil jeho ustanovení zástupcem stěžovatele v této věci a ustanovil zástupcem stěžovatele Mgr. Ing. Michala Bureše.

4. Proti usnesení okresního soudu podal Mgr. Michal Bureš odvolání. Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením rozhodl, že usnesení okresního soudu se ve výroku I. potvrzuje a ve výroku II. se mění tak, že stěžovateli se k ochraně jeho zájmů zástupce neustanovuje. Krajský soud v odůvodnění svého usnesení uvedl, že ze spisu vyplývá, že vzájemná důvěra mezi stěžovatelem a jeho zástupcem JUDr. Trkovským byla zásadně narušena. Z vyjádření stěžovatele ze dne 6. 4. 2022 vyplývá, že stěžovatel ke svému ustanovenému zástupci důvěru nemá. Z podání ustanoveného zástupce JUDr. Trkovského je naopak zřejmé, že mu stěžovatel odmítá poskytovat nezbytnou součinnost. Krajský soud proto shledal výrok I. usnesení okresního soudu, na základě kterého byl JUDr. Trkovský zproštěn funkce ustanoveného zástupce stěžovatele, jako správné. Krajský soud dále odkázal na judikaturu Ústavního soudu, podle níž byl-li účastníku soudem ustanoven advokát, měl účastník reálnou možnost plně využít jeho právní pomoci. Stěžovatel svým následným chováním vůči tomuto zástupci způsobil, že došlo k narušení nezbytné důvěry ve smyslu § 20 odst. 2 zákona o advokacii, a proto okresní soud ustanovení zástupce zrušil. Krajský soud dovodil, že stěžovatel fakticky nevyužil soudem přiznané právo na právní pomoc, respektive svým zaviněným jednáním se tohoto svého základního práva vzdal. Nemůže proto obecným soudům důvodně vytýkat, že neustanovením dalšího zástupce uvedené právo porušily [srov. usnesení ze dne 21. 6. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1184/10, ze dne 21. 9. 2010 sp. zn. II. ÚS 1805/10, ze dne 6. 12. 2012 sp. zn. II. ÚS 627/12 a ze dne 6. 6. 2013 sp. zn. II. ÚS 64/13 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na

<http://nalus.usoud.cz>]). Krajský soud poukázal na to, že rovněž podle Nejvyššího soudu účastník, jemuž byl soudem ustanoven advokát, a jenž svým následným chováním vůči tomuto zástupci způsobil, že došlo k narušení nezbytné důvěry ve smyslu § 20 odst. 2 zákona o advokacii, nemá právo na ustanovení dalšího zástupce soudem (srov. usnesení ze dne 24. 10. 2016 sp. zn. 32 Cdo 1342/2016). Krajský soud proto v souladu se závěry Ústavního soudu a Nejvyššího soudu usnesení okresního soudu ve výroku II. změnil tak, že stěžovateli k ochraně jeho zájmů zástupce neustanovil.

II. Argumentace stěžovatele

5. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že napadenými rozhodnutími obecných soudů byl připraven o možnost právního zastoupení, a to za situace, kdy ve svém věku, při svém zdravotním stavu, sociální situaci a při své nedokonalé znalosti českého jazyka zejména v písemné podobě není schopen sám podávat příslušná podání soudu a hájit před soudem své zájmy.

6. Stěžovatel poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. II. ÚS 1866/20, ve kterém se Ústavní soud vyslovil k výkladu § 30 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), z pohledu ústavně zakotveného práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, tak, že splňuje-li nemajetná osoba zákonné podmínky pro ustanovení zástupce, je třeba respektovat její rozumně odůvodněnou volbu konkrétního advokáta.

7. Stěžovatel namítá, že obecné soudy v předmětné věci nepostupovaly nestranně a objektivně, když mu nebyla ustanovena zástupkyně, k níž má důvěru, zatímco žalované byl ustanoven zástupce, o jehož ustanovení požádala. Obecné soudy nevyhověly jeho žádosti o ustanovení konkrétní osoby jeho zástupcem, avšak toto své rozhodnutí nijak nevysvětlily. Obecné soudy se tak řádně a dostatečně nevypořádaly s návrhy stěžovatele na ustanovení konkrétního zástupce. Rozhodnutí obecných soudů ohledně stěžovatelova zástupce tak nebylo řádně odůvodněno, což má za následek zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a do práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatel v tomto přístupu soudů spatřuje libovůli v rozhodování a chybějící právně účinnou ochranu své osoby.

III. Vyjádření účastníků řízení

8. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), ústavní stížnost k vyjádření okresnímu soudu, krajskému soudu a žalované.

9. Soudce okresního soudu JUDr. Šilhan ve svém vyjádření uvedl, že nesouhlasí s názorem stěžovatele, že ustanoveného zástupce si může vybrat. Vyšší soudní úřednice postupovala správně, což stvrdil i krajský soud.

10. Předseda senátu krajského soudu JUDr. Václav Beneš ve svém vyjádření uvedl, že trval-li stěžovatel na ustanovení konkrétního zástupce z řad advokátů k ochraně jeho

zájmů, a to JUDr. Beranové, advokátky v Kutné Hoře, mohl a měl tak činit již prostřednictvím odvolání proti (dřívějšímu) usnesení okresního soudu ze dne 24. 11. 2021 č. j. 10 C 335/2021-38, kterým mu byl ustanoven zástupce k ochraně jeho zájmů advokát JUDr. Jaroslav Trkovský. I s ohledem na právní názor vyslovený v nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. II. ÚS 1866/20 by bylo patrně takové odvolání úspěšné. JUDr. Trkovský převzal zastoupení stěžovatele a v jeho zájmu započal činit úkony právní služby, a to po dobu pěti měsíců. Krajský soud považuje v posuzované věci za rozhodnou skutečnost, že mezi stěžovatelem a ustanoveným zástupcem z řad advokátů došlo k narušení nezbytné důvěry ve smyslu § 20 odst. 2 zákona o advokacii, neboť stěžovatel odmítl poskytnout ustanovenému zástupci JUDr. Trkovskému potřebnou součinnost (zejména předložit mu požadované uvedené důkazy). Narušení potřebné důvěry přitom podle krajského soudu v projednávané věci nelze klást k tíži ustanovenému zástupci. Ostatně ani v ústavní stížnosti stěžovatel netvrdí žádné konkrétní skutečnosti zpochybňující profesionalitu či kvalitu zastupování stěžovatele ustanoveným zástupcem JUDr. Trkovským.

11. Žalovaná se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě prostřednictvím právního zástupce nevyjádřila. Zaslala Ústavnímu soudu pouze své vyjádření, které nebylo sepsáno advokátem. Protože žalovaná nedoložila plnou moc ke svému zastupování v řízení před Ústavním soudem, Ústavní soud s ní dále jako s vedlejší účastnicí nejednal a k jejímu vyjádření nepřihlédl.

12. Zasláná vyjádření neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, a proto je Ústavní soud nezasílal ostatním účastníkům k vyjádření.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami,

kteřé mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

15. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) v řízení o individuální ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se zásadně nezabývá otázkami interpretace a aplikace podústavního práva, ale jen tím, zda nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. V nyní posuzované věci jde o jedno ze zásadních práv účastníka soudního řízení, a to právo na právní pomoc. Podle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Z toho důvodu nabývají procesní postupy obecných soudů, například kvalita odůvodnění rozhodnutí či zásada, aby bylo se všemi účastníky řízení ve stejných situacích zacházeno stejně, na ústavním rozměru.

17. Ústavní soud ve své judikatuře vyslovil, že právo na právní pomoc má dvojitý povahu. V první řadě zaručuje každému, aby se mohl nechat v řízení zastupovat osobou znalou práva (zpravidla advokátem), přičemž do tohoto práva může stát zasahovat jen zcela výjimečně, například z důvodu zneužití práva (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 5. 2011 č. j. 1 As 27/2011-81). Současně však právo na právní pomoc zahrnuje pozitivní závazky, které musí stát plnit. Podle judikatury ESLP je stát povinen (aktivně) zajistit efektivní přístup k soudu, včetně toho, aby účastníci řízení měli možnost dostatečně a náležitě prezentovat a hájit svou věc u soudu (rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, ze dne 9. 10. 1979 č. 6289/73, § 25 a 24). To může vyžadovat i zajištění právní pomoci, je-li nezbytná pro efektivní přístup k soudu vzhledem k povinnému zastoupení před soudem či s ohledem na složitost procesu nebo samotného případu (rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, citovaný výše, § 26; rozsudek ve věci *McVicar proti Spojenému království*, ze dne 7. 5. 2002 č. 46311/99, § 47). Účastníkům řízení není nutné takto zajistit naprostou rovnost zbraní, ale každý z nich musí mít dostatečnou možnost hájit své zájmy a nesmí být v postavení, které jej podstatně znevýhodňuje oproti protistraně (rozsudek ESLP ve věci *Steel a Morris proti Spojenému království*, ze dne 15. 2. 2005 č. 68416/01, § 62). Obecně však ESLP ponechává stanovení konkrétních prostředků pro dosažení uvedeného cíle (efektivního přístupu k soudu) na uvážení každého členského státu (rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, citovaný výše, § 26; rozsudek ve věci *McVicar proti Spojenému království*, citovaný výše, § 48; či rozsudek ve věci *Steel a Morris proti Spojenému království*, citovaný výše, § 60). K dosažení žádoucího výsledku v tuzemském civilním soudnictví slouží více právních institutů; jedním z nich je i ustanovení zástupce účastníkovi, který splňuje předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, podle § 30

o. s. ř. Tato možnost se označuje též jako právo na bezplatnou právní pomoc (srov. náleze ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. II. ÚS 1866/20).

18. Evropský soud pro lidská práva při hodnocení naplnění či naopak porušení práva na bezplatnou právní pomoc posuzuje vždy konkrétní okolnosti daného případu, přičemž přihlíží, mezi jiným, k důležitosti sporu pro účastníka řízení, složitosti relevantní právní úpravy i procesních pravidel či schopnosti samotného účastníka zastupovat v řízení své zájmy a argumentovat sám (rozsudek ve věci *Steel a Morris proti Spojenému království*, citovaný výše, § 61), dále též k obtížnosti dokazování a jednoznačnosti pravidel týkajících se dokazování, míře emoční účasti účastníka řízení ve sporu (případně vylučující efektivní hájení svých zájmů), dlouhodobé finanční situaci účastníka, jeho vzdělání a zkušenostem, sociálním poměrům (srov. rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, citovaný výše, § 24 a 26; rozsudek ve věci *McVicar proti Spojenému království*, citovaný výše, § 49 a 51 až 61) apod. (srov. též rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2013 č. j. 6 As 23/2013-9).

19. Podle judikatury Ústavního soudu je právo na právní pomoc nezbytným předpokladem pro naplnění práva na efektivní přístup k soudu včetně práva na efektivní obranu a vede k naplnění rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny [náleze ze dne 12. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 3849/11 (N 151/74 SbNU 289), body 9 a 11]. Ústavní soud současně opakovaně upozorňuje na to, že právo na bezplatnou právní pomoc není na podústavní úrovni dosud uspokojivě provedeno [náleze ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. I. ÚS 1024/15 (N 139/82 SbNU 229), bod 29; náleze ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16, bod 21 (N 174/82 SbNU 693); náleze ze dne 29. 11. 2016 sp. zn. I. ÚS 630/16 (N 227/83 SbNU 535), bod 53; obdobně též Baňouch, H. In: Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 817 a násl.].

20. Otázkou ustanovení zástupce pro účely bezplatné právní pomoci v případě, že navrhovatel požádá o ustanovení konkrétní osoby jako svého zástupce, se zabýval rovněž Nejvyšší správní soud ve své judikatuře. V rozhodnutí rozšířeného senátu (usnesení ze dne 21. 12. 2009 č. j. 7 Azs 24/2008-142) Nejvyšší správní soud shledal, že navrhnou-li účastníci řízení splňující zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce ustanovit svým zástupcem konkrétní osobu a zjistí-li soud, že tento návrh je opřen o rozumné a věcně oprávněné důvody, pak zpravidla takovému návrhu vyhoví. Nevyhoví-li soud návrhu účastníka řízení na ustanovení konkrétního zástupce, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit. K uvedenému závěru Nejvyšší správní soud dodal, že navrhnou-li účastníci řízení konkrétní osobu, která by jej měla zastupovat, obvykle tak činí z důvodů, které pokládá za rozumné a věcně oprávněné. Typicky účastník řízení navrhuje určitou konkrétní osobu tehdy, má-li k ní z určitých důvodů vybudován vztah důvěry, z něhož vyvozuje, že právě ona bude řádně hájit jeho zájmy. Tato důvěra přitom představuje jeden ze základních atributů vztahu mezi advokátem a jeho klientem. Vyhovět návrhu na ustanovení konkrétního zástupce tak bude namísto především tehdy, bude-li takové rozhodnutí opřeno o rozumné a věcné důvody a současně nebude v rozporu s jinými hledisky, která je nezbytné vzít v úvahu při rozhodnutí o konkrétní osobě zástupce (srov. náleze ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. II. ÚS 1866/20).

21. V nálezu ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. II. ÚS 1866/20 shledal Ústavní soud výše uvedené závěry Nejvyššího správního soudu jako plně ústavně konformní a realizující právo na

bezplatnou právní pomoc způsobem vyžadovaným Listinou i odpovídajícím mezinárodním závazkům České republiky. Z ústavního pořádku navíc vyplývá, že na realizaci práva na ustanovení zástupce jakožto integrální součásti ústavně zaručeného práva na právní pomoc je třeba nazírat především z hlediska materiálního. Důraz v tomto ohledu tedy musí být kladen předně na zajištění maximální možné reálné ochrany práv účastníků řízení; ustanovené zastoupení by tak nemělo být v žádném případě zastoupením toliko formálním a není žádný důvod, aby si nemajetná osoba nemohla na rozdíl od majetné osoby svého zástupce zvolit, není-li to v rozporu s možnostmi tohoto zástupce či jinými důležitými důvody. Takový postup navíc zpravidla ani nebude vést k vyšším nárokům na financování bezplatné právní pomoci.

22. V uvedeném nálezu Ústavní soud poukázal na to, že i zákonodárce počítá s tím, že jen vztah vzájemné důvěry mezi advokátem a klientem je předpokladem pro řádné poskytování právních služeb (srov. § 20 odst. 2 zákona o advokacii). Je pak zřejmé, že jednotlivec bude vyšší důvěru vztahovat k advokátovi, jehož si vybere (například podle dobrých zkušeností s jejich vzájemnou spoluprací v minulosti), než k advokátovi, jehož nezná a jež mu byl ustanoven soudem v rozporu s jeho přáním. Ústavní soud dovedl, že § 30 o. s. ř., je třeba ve světle ústavně zakotveného práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny vykládat tak, že splňuje-li účastník řízení zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce a požádá-li o ustanovení konkrétní osoby svým zástupcem, přičemž tuto žádost opře o rozumné a věcně oprávněné důvody, pak soud zpravidla takové žádosti vyhová. Pokud soud v takovém případě žádosti účastníka o ustanovení konkrétního zástupce nevyhová, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit, jinak poruší právo účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny (srov. náleze ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. II. ÚS 1866/20).

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

23. Podstatou ústavní stížnosti v předmětné věci je námitka stěžovatele, že obecné soudy porušily jeho základní právo na právní pomoc v řízení před obecnými soudy, zakotvené v čl. 37 odst. 2 Listiny, které je součástí širšího pojetí práva na soudní ochranu zakotveného v hlavě páté Listiny, resp. práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy a souvisí s právem na přístup k soudu (srov. usnesení ze dne 21. 9. 2010 sp. zn. II. ÚS 1805/10). K porušení mělo dojít tím, že obecné soudy nepřihlédly k návrhu stěžovatele na ustanovení konkrétní osoby jeho zástupcem.

24. Z obou napadených rozhodnutí, jakož i z vyžádaného soudního spisu vedeného u okresního soudu vyplývá, že stěžovatel svému zástupci JUDr. Trkovskému v průběhu zastoupení sdělil, že chce jiného advokáta z Kutné Hory. Zmiňoval JUDr. Beranovou, ke které má důvěru, že ona zná jeho situaci a že k JUDr. Trkovskému to má daleko. K ní má blízko a má k ní důvěru, neboť ho již zastupovala v jiných sporech. S ohledem na uvedené JUDr. Trkovský s odkazem na § 20 zákona o advokacii požádal dne 28. 4. 2022 okresní soud o zrušení ustanovení zástupcem stěžovatele, neboť vyjádření stěžovatele považuje za ztrátu důvěry vůči své osobě, navíc mu stěžovatel neposkytuje dostatečnou součinnost. Rovněž sám stěžovatel podáním okresnímu soudu doručeným dne 6. 4. 2022 požádal o ustanovení jiného právního zástupce s tím, že k JUDr. Trkovskému nemá důvěru (viz č. 1. 123 spisu). Tyto skutečnosti ostatně konstatují i oba obecné soudy v odůvodnění svých rozhodnutí. Okresní soud následně napadeným usnesením ze dne 4. 5. 2022

rozhodl o zrušení ustanovení JUDr. Trkovského zástupcem stěžovatele. K požadavku stěžovatele na ustanovení JUDr. Beranové jeho právním zástupcem však okresní soud nepřihlédl a stěžovateli ustanovil zástupcem advokáta Mgr. Ing. Michala Bureše. Tento nedostatek nenapravil ani krajský soud, který ustanovení JUDr. Ing. Michala Bureše zástupcem stěžovatele zrušil a jiného zástupce stěžovateli neustanovil s odůvodněním, že stěžovatelovo chování představuje narušení nezbytné důvěry ve smyslu § 20 zákona o advokacii.

25. Jak bylo výše uvedeno, při ustanovování zástupce musí být kladen důraz na zajištění maximální možné reálné ochrany práv účastníků řízení, a proto by ustanovené zastoupení nemělo být v žádném případě zastoupením toliko formálním. Pouze vztah vzájemné důvěry mezi advokátem a klientem je předpokladem pro řádné poskytování právních služeb (srov. § 20 odst. 2 zákona o advokacii), neboť právě důvěra představuje jeden ze základních atributů vztahu mezi advokátem a jeho klientem. Uvedenému požadavku však obecné soudy v předmětné věci nedostály, když nepřihlédly k přání stěžovatele ohledně ustanovení konkrétního právního zástupce (JUDr. Beranové), ačkoli ve svých rozhodnutích tento požadavek či přání stěžovatele na ustanovení JUDr. Beranové konstatovaly. Své rozhodnutí, tedy proč stěžovateli neustanovily zástupkyní JUDr. Beranovou, náležitě neodůvodnily.

26. Obecné soudy při rozhodování o ustanovení zástupce stěžovateli nepřihlédly ani ke konkrétním okolnostem daného případu, a to ke stěžovatelově nepříznivé sociální situaci, k věku stěžovatele, k jeho zdravotnímu stavu, ale především k tomu, že stěžovatel je původem Švýcar, jeho bydliště je ve Spolkové republice Německo a jeho znalost českého jazyka není dobrá, zvláště jde-li o jeho písemný projev. S ohledem na uvedené okolnosti bylo pro stěžovatele jednání se soudy v České republice ohledně jeho žádosti o ustanovení zástupce podstatně složitější. Nelze rovněž přehlédnout, že žalované byl pro předmětné řízení ustanoven zástupce, o jehož ustanovení sama požádala, zatímco stěžovateli se této možnosti nedostalo, čímž došlo k dalšímu porušení principu rovnosti účastníků řízení.

27. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud uzavírá, že v posuzované věci okresní soud nevyhověl stěžovatelově požadavku na ustanovení konkrétní osoby jeho zástupcem a toto své rozhodnutí ani nijak nevysvětlil. Rozhodnutí okresního soudu tak není v tomto směru řádně odůvodněno. Tím ovšem, jak vyplývá z výše uvedeného, porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jeho právo na (bezplatnou) právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, včetně principu rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Stěžovatel svůj požadavek na ustanovení konkrétního advokáta svým zástupcem přitom opřel o rozumné a věcné důvody, na něž však okresní soud nereagoval. Okresní soud napadeným usnesením stěžovateli bez dalšího ustanovil zástupcem jinou osobu, aniž v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl jakékoli důvody, které jej vedly k ustanovení této konkrétní osoby zástupcem stěžovatele, respektive k neustanovení stěžovatelem navržené osoby. Takový postup – z pohledu ústavně zaručených práv stěžovatele – nemůže ospravedlnit skutečnost, že stěžovatel požadavek na ustanovení konkrétního advokáta svým zástupcem vznesl až v průběhu řízení před okresním soudem, a to v souvislosti s vyslovením nedůvěry původně ustanovenému zástupci JUDr. Trkovskému. Okresní soud měl přesto povinnost se s návrhem stěžovatele na ustanovení konkrétního zástupce vypořádat, neboť ze spisu byl tento požadavek stěžovatele zřejmý a je třeba mít na paměti i to, že obzvláště při rozhodování o žádostech o poskytnutí bezplatné právní pomoci (ustanovení advokáta) nelze na podání žadatelů klást příliš

vysoké formální (formalistické) požadavky, neboť právě tyto žadatelé se často dostatečně neorientují v soudních procesech a procedurách, potřebných náležitostech jednotlivých podání, stejně jako v relevantní právní úpravě. V nyní posuzovaném případě zde byla navíc jazyková bariéra stěžovatele. Nechtěl-li tedy okresní soud návrhu stěžovatele na ustanovení konkrétního zástupce vyhovět, byl povinen stěžovateli vysvětlit, a to dostatečně přesvědčivými důvody, proč mu jako nemajetné osobě nebude ustanoven zástupce, jemuž stěžovatel jako zastupovaná osoba důvěřuje a kterého si přeje jako svého zástupce. Stěžovatel tak v tomto případě neměl reálnou možnost plně využít právní pomoc ustanoveného advokáta, přičemž v tomto případě nelze bez dalšího dospět k závěru, že stěžovatel svým následným chováním vůči tomuto zástupci s ohledem na konkrétní uvedené okolnosti způsobil, že došlo k narušení nezbytné důvěry ve smyslu § 20 odst. 2 zákona o advokacii, jak judikoval Nejvyšší soud v usnesení ze dne 24. 10. 2016 sp. zn. 32 Cdo 1342/2016.

VI. Závěr

28. Ústavní soud v předmětné věci, stejně jako v nálezu ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. II. ÚS 1866/20, konstatuje, že splňuje-li účastník řízení zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce a požádá-li o ustanovení konkrétní osoby svým zástupcem, přičemž tuto žádost opře o rozumné a věcně oprávněné důvody, pak soud zpravidla takové žádosti vyhoví. Nevyhoví-li soud v takovém případě žádosti účastníka o ustanovení konkrétního zástupce, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit, jinak poruší právo účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

29. S ohledem na výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným usnesením krajského soudu v části, ve které bylo změněno usnesení okresního soudu ve výroku II., a výrokem II. usnesení okresního soudu bylo porušeno právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, jakož i právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny včetně principu rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, a proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená usnesení krajského soudu a okresního soudu ve výše uvedeném rozsahu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní stížnost ve zbývající části (směřující proti usnesení krajského soudu v části, ve které byl potvrzen výrok I. usnesení okresního soudu a dále proti výroku I. usnesení okresního soudu) Ústavní soud podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

30. V posuzované věci tak v dalším řízení bude povinností okresního soudu, aby ve světle nosných důvodů formulovaných v tomto nálezu posoudil stěžovatelovu žádost o ustanovení konkrétního advokáta svým zástupcem. Nevyhoví-li návrhu stěžovatele, je povinen svůj závěr řádně odůvodnit. Nosnými důvody tohoto nálezu je vázán i krajský soud pro případ, že by rozhodoval o opravném prostředku podaném proti novému rozhodnutí okresního soudu.

31. V ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že trvá na ústním jednání před Ústavním soudem. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu, Ústavní soud nařídí ústní jednání jen v případě, že návrh nebyl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítnut a lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci a dále v případě provádění dokazování. Ke splnění

těchto podmínek však v předmětné věci nedošlo, když Ústavní soud dospěl k závěru, že od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci, a proto rozhodl o ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 30. listopadu 2022

Jaromír Jirsa
předseda senátu